

RELECTIO DE POENITENTIÆ SACRAMENTO.

THEMA RELECTIONIS.

Nisi poenitentiam habueritis, omnes peribitis. Luc. 13. cap.

Prior Conclusio.

Poenitentiam infusa virtutis actum, his qui mortaliter peccaverunt semper fuisse necessariam, non ad salutem modo, sed ex præcepto quoque peculiari.

Posterior Conclusio.

Poenitentia vero Sacramentum, peccatoribus post baptismum ad vitam æternam consequendam, necessarium esse. Quo fieri, ut & mortalia peccata omnia sacerdotibus confiteri, & ad eorum arbitrium satisfacere, divino iure teneantur.

PROOEMIUM.

Œcum hodierna mihi disputatione tractandum, viri gravissimi, qui de summa facie (quod aiunt) spectaverit, apertiorum fortasse existimabit, quam ut nostram in explicando diligentiam desideret, aut laborem. Qui vero introspicere curiosius velit, comperiet sane, multas in profundo veritates delitescere, pluraque habere in recessu, quam in fronte promittit. *Nisi Poenitentiam* (inquit apud Lucam Dominus) *habueritis, omnes peribitis.* Qui quidem locus questionem licet simplicem con-

ti-

tinere videatur, multiplicem tamen differendi materiam subministrat. Nam cum duplex in Poenitentia nomine significatio sit & virtutis & Sacramenti, mox animadvertitur, disputationem meam in duas esse partes dividendam, quarum altera versetur circa poenitentia virtutem, altera circa poenitentia Sacramentum. Hæc enim tractandi forma, atque partitio a Magistro Sententiarum dist. 14. primum accepta, universis deinde Theologis usurpata est. Cumque de utroque partitionis membro infinitas propemodum quaestiones auctores Scholastici præsequantur; at ego sex mihi præcipuas ex intimis huius loci visceribus eruendas putavi, quibus omnino expositis, nihil esse video, quod amplius ad thematis intelligentiam desideretur.

Ac principio statim controversia illa veniet in medium, quæ fundamentum est cæterarum: *An poenitentia sit dolor de peccatis, qua ratione contra Deum suere commissi.* E velligio sequetur altera: *Sine poenitentia virtus.* Succedet suo ordine tertia: *An sine poenitentia virtute salus peccantibus esse possit.* Quarto loco id quaeremus: *An sit de poenitentia virtute peculiare præceptum.* Quinto in dubium vocabitur: *Nam etiam poenitentia Sacramentum sit ad salutem necessarium.* Postremo: *An hoc idem Sacramentum Evangelico iure præceptum sit.* Has controversias tantisper dum definire contendo, vos viros ornatissimos, nostræ consultationis & auditores, & iudices, quaeso, diligenter attendite.

PARS PRIMA.

De Definitione Poenitentia.

Priniceps igitur quaestio ea erat: *An Poenitentia sit dolor de peccatis, quia contra Deum suere commissi.*

Vbi investigare compellimur, quidnam poenitentia sit, quidque sua definitione, & natura contineat: id quod in hac materia difficillimum est, egerque disquisitione non parva. Et quamvis controversiæ omnes sine discrimine apud Scholasticos soleant in utramque partem disceptari, ego tamen hanc primam (quoad per adversarios licebit) sine argumentis ultero-

Kkk 2

ci-

citroque iactatis exponere cupio: quod (nisi me mea fallit opinio) res alioqui explicari difficilis, hoc servato tenore, facillius explanabitur.

Poenitentiam ergo definituris, ut a facillimis ordiamur, tenenda primum est ipsius vocis origo. Nam sine huiusmodi notatione rem, de qua differimus, probe tenere non possumus. *Poenitentiam* itaque a *pœna* derivari, nemo est qui possit ambigere. *Pœna* autem *vindicta* quædam est præteritæ culpæ. Vnde & præsci auctores verbum, *pœnio*, pro eo quod *punitio*, usurpare. Sed, & cum rerum male gestarum, quasi, vindicante natura, ipsi intra nos de nobis supplicium fumimus, tum, pœnitere proprie dicimur. Poenitentia autem vocabulum tametsi latius pateat, usum tamen doctissimorum, in bonam partem deflecti solet: ut non nisi quæ iuste pro culpis assumitur, Poenitentia nuncupetur.

Iustæ autem vindictæ duo sunt genera: alterum publicum, in quo alius est reus, alius iudex, accusator, & testis: alterum privatum, in quo & reus, & vindicationis administer idem est. In illo, aliena culpa vindicatur: in hoc propria. Illa vindicta involuntaria patienti est: hæc contra, voluntaria. Poenitentia igitur nomen, non quamlibet culpæ vindictam, sed illam voluntariam designat, qua reus ipse sponte pœnas eligit, ut in proprias culpas animadvertat. Augustinus (sive quis alius eius operis fuit author) in libro de vera & falsa poenitentia cap. 19. *Pœnitere*, inquit (1), *est pœnam tenere, ut semper puniat in se ulciscendo, quod commisit peccando*; & cap. 8. *Poenitentia est quadam dolentis vindicta, voluntarie punientis in se, quod commississe se doler*. Quo & Ambrosius videtur allusisse, super Psalmum 27. concione 1. dicens: *Plena est definitio poenitentia, commemoratio delictorum, ut unusquisque peccata sua, velut quodam quotidiani sermonis flagello castiget, & commissa sibi flagitia condemnent*. Literę quoque sacræ passim admonent poenitentiam agere, ad quam profectio non exhortarentur, nisi spontaneæ esset: nec poenitentiam ab alio inflictam, agendam esse moneant, sed potius patiendam. Quod nostrum in themate etiam in-

(1) De pœnit. dist. 3. cap. Poenitentia est.

intelligitur si verba diligentius expendantur. *Nisi poenitentiam habueritis*, ait. Id autem habere dicimur, quod in nostra potestate est, ut Divus Thomas annotavit 1. part. quæst. 38. art. 1.

At vero, cum nemo in malum aspiciens operetur, ut Dionysius 4. cap. de divin. nomin. scite tradit; qui volens prudensque pœnam eligit, eum alicuius boni gratia, tanquam finem sibi præstituat, hoc facere necellum est.

Finis autem primus iustæ vindictæ, is habetur ut qui læsus per culpam est, ei per pœnam satisfiat. Eatenus quippe iudex nocentem plectit, quatenus opus esse censet, ut iniuriæ, & privatæ & publicæ faciat satis. Sic igitur & poenitens, ob eam causam vindicat culpam, quam admisit, ut Deo, quem offendit, debitam satisfactionem impendat.

Sed enim, per offensam culpæ, non solum iustitia legislatoris, sed & amicitia violatur: quapropter alter finis poenitentis est placare Deum, quem offenderit, eumque sibi conciliare. Inde enim vindictam, compensationemque delicti, oportuit in poenitente ultroneam esse, quoniam oportebat amicam esse. Nam neque apud homines, redintegratur amor, per coactam satisfactionem offendentis.

Cum autem amicus pœnis amici non delectetur, & alioqui etiam (Aristotele auctore) pœnæ medicamenta sint, quæ velut per contrarium dolorem, morbum pellunt & voluptate progenitum: tertius poenitentia finis est salus animi. Dolet namque poenitens, lachrymatur & gemit, ut per huiusmodi quali antidotum, morbo spirituali medcatur, ut Divus Thomas tertia parte, quæst. 90. art. 3. docuit, & Augustinus tract. in Psalm. 57. Sed & Hieronymus in Ecclesiastes caput septimum, inquit: *Novit hirundo pullos de succo oculare chelidonia, & distammum capra appetunt vulnerata: cur nos ignoremus medicinam poenitentia propositam esse peccantibus?* Eandem quoque sententiam eisdem fere verbis Tertullianus dixit in libro de poenitentia. Et Chrysost. homil. 7. ad populum Antioch. *Iudices*, inquit, *cum latrones ceperim, ac sacrilegos, non quomodo ipsos meliores reddant considerant, sed quomodo ab ipsis peccatorum pœnas exigant: Deus autem contra: quoniam aliquem ceperit peccatorem, non considerat quomodo supplicium sumat, sed quo modo ipsum corri-*

corrigat. Itaque & index, pariter & medicus, &c. Paulus denique 2. ad Corinth. 7. Tristitia, ait, quae secundum Deum est, poenitentiam in salutem operatur. Quamobrem, poenitentiae iudicium ut amicum, ita quoque salutare est, pluiquam vindictivum; cuius scilicet finis, non tam vindicta, quam vindicta salutaris est.

Igitur (ut quae tam multis diximus, in brevem summam redigamus) poenitentia dolor de peccatis est, alias & in beatis esset, nec esset iuxta nomen suum, poena. Et dolor est sponte pro peccatis assumptus, ut sit, vindicta culparum voluntaria, nec vindicta solum satisfactoria, sed etiam amica & salutaris. Ac poterant haec apud omnes, inconversa ratione consistere, nisi ab iis, qui linguarum eruditione, proprioque sensu iactantur (vana licet fiducia) quaterentur.

Obiect. Obicit tamen nobis Lutherus apud Rossenf. art. 5. Imo ex Luthero & Erasmo in annotationibus super tertium Matth. caput, quod apud Graecos μετανοια non poena aut dolor est, sed respicientia, & μετανοια respicere. At ubi interpretis novi testamenti usurpat poenitentiae vocabulum, graeco in fonte μετανοια est: ubi poenitentiam agite, Graeca lectio habet μετανοια; non ergo in usu scripturae sacrae poenitentia dolor aut poena est, sed mutatio consilii & mentis, & poenitere, sapere post erratum, instituereque animum ad vivendum recte. Scilicet hoc irrefragabili argumento, in illam haereticam incidere Germani, ut crederent, veram poenitentiam nihil aliud esse, quam novam vitam. Iuxta quod Ambrosius apud Magistrum 14. dist. ait, veram poenitentiam esse, cessare a peccato. Hinc veronon, paucis extricare possemus, si veteris interpretis, & Christianorum omnium latine loquentium auctoritate contenti, latini nominis notionem & originem sequeremur: quae satis (ut arbitror) ante nobis explicata est. Quin etiam, si rerum ordo fuerit diligenter inspectus, respicientia atque tristitia, usque adeo sibi vicissim haerent, ut, si alteram tollas, utramque necesse sit esse sublatam. Etenim si sapias, protinus incipit displicere quod placuit. Imo, si erratum tuum semel intelligis, tu ipse incipis tibi illico displicere. Cum vero, quicquam displicet, quod placebat; id quemadmodum, quo tempore placuit, delectabat: ita necesse est contristare, dum displicet. Ac ne

Respon-
sio.

ne hunc quidem respicientiae tristitiaeque nexum, arcae litterae tacuerunt. Genes. 6. Videns Deus quod multa malitia hominum esset in terra, poenitit eam, quod hominem fecisset, & ractus dolore cordis intrinsecus. En post poenitentiam dolor cordis apponitur. Et Hierem. 31. Postquam convertisti me egi poenitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussit femur meum. In quae verba Hieronymus. Dolentis, inquit, & plangentis & super errore pristino plorantis indicium est, ut femur manu percussat, & stultum se ante fuisse fateatur. Dolor itaque, comes individuus est respicientiae.

Quod si latinae vocis nullam rationem haberemus, si rerum item consequentiam & ordinem negligeremus, etiamnum, Luthero, Erasmoque ostenderemus Graecam μετανοιας vocem, poenam quoque, ac vindictam designare. Cuius rei testimonia si quis a nobis requireret, nihil esset profecto, quod tam facile expedire possemus, nisi ad alia properaret oratio. Certe Paulum 2. ad Corinth. 7. pro poenitentia μετανοιαν usurpasse, vel protervius inficiari non poterit. Habent enim graeca in hunc modum ἡ γὰρ κατὰ θεοβούλησιν, μετανοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον χαρακτηρίζεται, hoc est, quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem non poenitendam operatur. Quo loco si respicientiam veritas, sententiam in apostolo falsam efficias, non enim tristitia respicientiam operatur, sed e diverso respicientia tristitiam: at tristitia quae secundum Deum est, poenitentiam, hoc est voluntariam poenam, vindictamque culparum. Nollet item Augustinus (2) loquentem poenitentiam inducens, sum, inquit, dea, quae facti, non factique exigo poenas, nempe ut poeniteat, sic μετανοια vocor. Non igitur sive latine poenitentia, sive graece metancea, novam solummodo, vitam, sed & veteris odium vindictamque significat. Sed ais: si verbum verbo reddas, μετανοια mutatio cogitationis & mentis est, transmentatio, si in hunc modum loqui latina consuetudo permitteret. Fateor equidem. At mentis mutatio esse non potest, nisi mens divertat a malo, contraque accedat ad bonum. Quod quia non fit.

(2) In Epigrammate in occasionis statuum.

fit gressibus corporis, sed affectibus animi, veterem vitam animus aversetur oportet, cum elegit novam: sic enim animi mutationem recta philosophia interpretatur: quam si haberent Lutherani, nihil ab illis præterea exigeremus, si modo haberent eam, non quam sibi fingunt ipsi, sed quam & vere & graphice describit Ambrosius 2. lib. de poenitentia cap. 10. inquit (3), *Facilius inveniri qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint poenitentiam*. An quisquam illam poenitentiam putat, ubi requirendæ ambitio dignitatis, ubi vini effusio, ubi copulæ conjugalis usus? Renuntiandum sæculo est, somno ipsi minus indulgendum, quam natura postulat, interumpendum est gemitibus, interpellandus est suspiriis, sequstrandus orationibus: vivendum ita, ut vitali huic moriamur usui. Se ipsum sibi homo abneget, & totus mutetur, sicut quendam adolescentem fabulæ ferunt, post amores meretricios peregre profectum, & amore abolito regressum, veteri postea occurrisse dilectæ, quæ ubi non interpellatam mirata, putaverit non recognitam, rursus occurrens dixerit ego sum: responderit *isæ*, sed ego non sum ego. Hanc mihi cogitationem atque animi transformationem, si præstiteris, iam ego de nomine nihil moror. Illa re vera poenitentia est, de qua nos in præsentia disputamus.

Vtrum ad rationem poenitentia præter dolorem de peccato præterito, propositum exigatur, deinceps futura vitandi? ita ut quemadmodum poenitentem, vitam veterem detestari (4), sic & novam animo concipere, ac proponere necessum sit. Et quidem iuniores nonnulli, existimant hoc propositum non esse in poenitentia necessarium. Tum quoniam, ut vox ipsa præ se fert, poenitentia, culpas præteritas respicit, non prospicit futuras: quod & Divus Thomas animadvertit 4. dist. 17. quæst. art. 2. quæst. 4. ubi asserit, poenitentia proprium obiectum esse peccatum commissum: quare ait, secundum suam speciem respicit tantum.

(3) De poenit. dist. 1. cap. sunt qui. (4) Maioris 4. dist. 14. quæst. 1. & alma in eadem dist. & questione.

tum peccatum præteritur. Tum etiam, quoniam ventura mala cavere, prudentiæ actus est, non poenitentia: Non igitur animus futura vitandi ad veram poenitentiam necessarius est.

Nos vero, recentem hanc Theologiam paulisper faeciat Sententiæ rogemus, & disputationis nostræ perturbatricem exoremus ut veter. & sileat; veterumque auctorum sententiam amplectentes, intel- COMMUN.
ligamus mutationem mentis, quam nomen græcum designare certum est, in poenitentia quoque latina voce comprehendendi. Nisi enim mutetur totus (ut paulo ante referebamus ex Ambrosio) vere poenitens esse non potest: at hæc poenitentis mutatio, in eo fita est, si non vitam modo priorem respuat, sed & novam animo complectatur, seque informet atque animet ad recte iusteque vivendum, sit ergo (ut a more scholastico non discedamus) prima conclusio.

In Poenitente semper hæc duo constantia sum, detestatio vite veteris, & propositum vite novæ. Hanc Magister dist. 14. & 15. tenet, & Albertus 14. dist. art. 11. & Durand. dist. 17. quæst. 2. art. 2. & Alexand. quarta parte quæst. 69. membr. 9. & Adrianus quodlib. 5. art. 3. Caietanus in additionibus 3. part. quæst. 1. art. 1. & D. Thom. 3. part. quæst. 85. art. 3. & 86. art. 2. & 3. contra gentes cap. 158. & 4. contra gentes, cap. 72. Quæ quidem probatur, ex apostolo ad Ephesios 4. *Depone, inquit, vos veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, renovamini autem spiritu mentis vestra, & induite novum hominem, &c.* non ergo satis est veterem exuere, nisi novus homo induatur, quod certe voluntate fit, non manibus corporis.

Hoc præterea insinuat Gen. 6. *Pœnitit eum quod hominem fecisset, præcavens in futurum & tacuit dolore cordis intrinsecus, &c.* ambo igitur illa in eo, quem vere poenitet reperiuntur.

Ezechiel item 18. cap. *Si autem, inquit, impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia præcepta mea, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Custodire autem omnia præcepta, ad animi propositum sine dubio referendum est, quoniam non omnia simul præcepta custodienda occurrunt, cum homo poenitentiam agit: utrumque igitur poenitens simul præstat, & quod dolet de omnibus peccatis suis, & quod

omnia præcepta custodire proponit. Et infra eodem capite. *Convertimini, ait, & agite poenitentiam, proicite a vobis omnes pravaricationes vestras & facite vobis cor novum & spiritum novum: quod est, novam vitam animo & concipere & velle.*

Præterea (ut recte Divus Augustinus lib. de vera & falsa poenitentia, cap. 17. ratiocinatur) *Non solum peccato- re ut gemat, sed etiam ut convertatur. Convertimini, inquit, & agite poenitentiam, &c. Et Ioel 2. Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, &c. Conversio autem ad bonum est: non ergo satis est, malam vitam antecedentem averfari, nisi ad bonam poenitens animo convertatur.*

Id insuper annotavit Ambros. in illud 2. ad Corinth. 7. *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantum operatur in vobis sollicitudinem & desiderium: desiderat enim, inquit, reformari, qui per peccatum scit se factum esse deformem.*

David quoque in Psalm. 50. postquam veniam petivit in-
quiens, *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, &c. Cor mun- dum, ait, crea in me Deus & spiritum rectum innova in visce- ribus meis.*

Præterea, primum quod ab eo qui fecit iniuriam postu-
lamus est, huiusmodi propositum. Cum ergo finis proprius poenitentia sit, emendare Deo iniuriam, certe vere poenitens omnia ea exhibet, per quæ iniuria compensatur. Inter hæc autem (ut diximus) illud unum est, ut homo habeat animum, alias deinceps iniurias non faciendi.

Ad hæc, quemadmodum parentes cum liberos puniunt, emendationem, propositumque melioris vitæ in futurum, ab illis per penas extorquent: ita & hoc a nobis vel maxime Deus exigit in hac vindicta voluntaria, ut velimus in melius corrigere, quæ peccavimus.

Præterea in omni motu non est recessus a termino aliquo, sine accessu ad oppositum: ergo, nec averfio a peccato erit sine conversione ad iustitiam. Quare sicut poenitens detestatur vitam iniustam antecedentem, ita voluntate complectitur futu-
ram iustam consequentem.

Præterea vera poenitentia non est sine actu charitatis, ut mox definiemus: sed per actum charitatis, volumus Deo in omnibus placere & in nullis displicere: Igitur, animus in futu-
rum

rum bene vivendi, vero poenitenti qui ad Deum convertitur, desse non potest. Quod & nunc in concilio Trident. sess. 6. cap. 5. & 6. definitur, & in concilio Florentino fuerat ante declaratum, videlicet ad contritionem (quæ poenitentia primus actus est) pertinere, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Nec potest dici, concilium loqui, de proposito implicito. Pari enim ratione staturat, ad contritionem cordis spectare propositum ieiunandi tempore quadragesimæ. Præterquam quod vana esset talis determinatio, & explicatio contritionis, si de implicito propo-
sito intelligeretur. Et simili quoque ratione interpretaremur, ad contritionem cordis pertinere, implicite dolere de pecca-
to commisso.

Secunda conclusio. *Huiusmodi propositum est de ratione poeni- 2. Concl.*
tentia. Hanc tenet Div. Thom. expresse, & eam persuadere nititur 3. part. quest. 90. art. 4. & 4. contra gentes cap. 27. quia actus morales, ex fine recipiunt speciem. At, finis poenitentia & doloris de peccato, est nova vita: ergo illum finem intendere, est de ratione poenitentia: quemadmodum enim, expulsio dispositionis contraria, suapte natura paratur ad convenientem formam inducendam, & propulsio humo-
ris corrupti, ab arte naturaque instituitur, ut nova sanitatis forma proveniat: ita & peccata antecedentia destruerent, atque averfari, ad vitam novam instituendam ordinatur.

Præterea ad poenitentiam id potissimum pertinet, ut Deo veteris vitæ compensatio fiat. Id autem, vel maxime a nobis Deus exigit, pro compensando delicto veteri, ut ei deinceps placere velimus, iuste recteque vivendo: id igitur est de ra-
tione poenitentia.

Hoc item probat Magister sententiarum, dist. 14. ex def-
initione poenitentia, quam nobis Ambrosius (5) & Grego-
rius tradidere in hanc formam. *Poenitentia est, præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere, de poenitentia dist. 3. cap. Poenitentia, & cap. Poenitentiam.*

Nec ego aliud intelligo Florentinum Concilium indicare

LII 2

vo-

(5) Homil. 43. cuius initium, in æstivum tempus.

voluisse, cum affruit, ad contritionem cordis pertinere, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.

Respon. arg. modern. Ad argumentum vero in contrarium, respondet D. Thom. dist. 14. quest. 1. art. 1. q. 6. ad 4. quod quamvis ad poenitentiam iuxta primam nominis originem, non pertineat respectus ad futurum, at, quatenus habet pro fine præcipuo, emendare Deo culpam commissam, & illi pro ea satisfacere, huiusmodi propositum est de ratione poenitentiae, nec sine illo Deus aut placatur aut conciliatur, cum id (quod sæpe iam diximus) a nobis maxime requiratur.

Hæc de priore definitionis particula satis sunt dicta. Nunc circa posteriorem ea questio est a nobis pertractanda, *An dolor desectatioque peccati, quia est contra Deum, sit de ratione poenitentiae?* Cui breviter quaestioni eodem omnes ore respondent, de ratione poenitentiae esse. Divus Thomas 3. parte quest. 86. art. 3.

Quaestio. Quippe si quem peccata contristant, vel quod turpia sunt, vel quod infamiae notam inusserunt, aut aliud damnum dedere peccanti; huius dolor idoneus non est nec delicto adversus Deum commisso pensando, nec inoffenso Deo placando & conciliando. Nam ne homo quidem iustus placaretur, cum is qui læsit nullam ipsius haberet in dolore rationem: nec redintegraretur amicitia dum qui eam violavit, iacturam propriam sentit, non amici offensionem, 2. ad Corinth. 7. *Gaudeo non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, quia enim secundum Deum tristitia est, &c. Tristatur, inquit Ambrosius, secundum Deum, quia dolet, quod fecit, quod odit Deus:* Idem Chrysostomus homilia 15. in hanc secundam epistolam: sed expressius homilia 4. in eandem.

Item nisi hac ratione & sine, peccator poenitentiam ageret, ad Deum minime per suam poenitentiam converteretur: cum tamen Christiani poenitentem, & conversum ad Deum, eundem prorsus intelligamus. Quoniam & arcanæ literæ poenitentiam sine peccatoris ad Deum conversione penitus ignorant. Ios. 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, &c. Ezech. 18. Convertimini & agite poenitentiam. Eia. 35. Derelinquat impius*

pius viam suam, & revertatur ad Dominum. Et Psalm. 118. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Ubique igitur ratio finisque poenitentiae Deus ipse describitur.

Sed existit hoc loco quaestio non parva, *An illa ratio formalis & motiva poenitentiae sine delectione possit haberi?* Quod in hanc formam alii quaerunt, *An in poenitentiae finitione oporteat contineri, quod sit dolor de peccatis quia sunt contra Deum super omnia dilectum.* Quaestio.

Et suadetur non oportere, quia dilectio est actus sufficiens ad remissionem peccatorum: quare si semper cum poenitentia interveniret, aut neutra esset idonea, aut altera superflueret.

Deinde, si actus charitatis necessario in peccatoris conversione inveniretur, tunc charitas diceretur secunda tabula post naufragium, potius quam poenitentia: quod tamen inauditum est.

Præterea, puer fugit ignem tanquam malum, etiam si oppositum bonum actu non velit: ergo & homo potest fugere peccata, quamvis Deum actu non amet.

Quarto, quia si dilectio esset poenitentiae coniuncta, dilectio poenitentiam antecederet, quoniam attingit finem rationemque formalem poenitentiae: at consequens est falsum, ut videtur.

Primo, quia contritio præcedit gratiam habitualementem, cum sit eius dispositio: ergo & charitatem: quia gratia prior est charitate, ad quam se habet gratia, ut anima ad potentias suas. Nam dat gratia esse & vivere, charitas operationem.

Item secundo consequens probatur esse falsum, quia si dilectio contritionem præcederet, iam prima poenitentis contritio esset meritoria, cum a charitate proficisceretur, referreturque ab eadem charitate in Deum super omnia dilectum. At contritio prima, meritoria esse non potest, quia vel meretur gratiam, vel gloriam: non gratiam, quia prima gratia sub merito non cadit: gratiam vero simul fieri & augeri impossibile est. Quare, prima contritio, nec primam gratiam, nec augmentum eius promeretur: sed ne gloriam quidem: quia vel meretur gloriam quæ respondet primæ gratiæ, pura ut qua-

quatuor, si gratia prima erat ut quatuor; vel meretur augmentum illius glorię: si primum, iam gloria quę respondet primę gratię, non daretur gratis, contra apostolum ad Roman. 6. inquentem, *Gratia Dei vita eterna*. Et contra rationem, quę dicit, gratiam nihil aliud esse, quam acceptationem ad gloriam: unde si quis accepit gratiam primam sine meritis, ergo & acceptatus est ad gloriam correspondentem sine meritis. Augmentum vero glorię, si prima contritio mereretur, pariter quoque & augmentum gratię, quod iam reprobaturum est.

Denique consequentię falsitas ostenditur ex Divo Thoma, quarto, distinctione decimaquarta, quęstione prima, articulo secundo, quęstione secunda cuius verba sunt, *Quandoque aliquis fugit malum propter desiderium boni, quandoque autem est diverso: & hic motus est frequentior in reversione peccatoris ad Deum per poenitentiam. Unde poenitentia est prior charitate, & cum motus amoris poenitentiam precedit, non est amor charitatis, quia charitas amissa, non recuperatur nisi per actum poenitentia virtutis*. Hactenus ille. In contrarium est, quod omnis dolor in amore fundatur eo enim quod aliquid amamus, de eius amissione dolemus.

1. Concl. Hic sit prima propositio. *Primus actus poenitentia nunquam est sine actu charitatis*. Magist. dist. 15. cap. 4. idem, Gratian. de poenit. dist. 3. cap. ultim. & cap. *Fugerat*, & dist. 2. cap. *Charitas est*, & D. Thom. 12. quęst. 113. art. 4. ad 1. & art. 5. & 8. & de veritate quęst. 28. art. 4. Durand. dist. 17. 4. quęst. 1. & 4. Capreo dist. 14. quęst. 2. & Gabr. ea dist. & quęst. contra Palud. dist. 14. quęst. 3.

Primum probatur hæc conclusio testimonio D. Augusti. 14. de civit. Dei cap. ultimo ubi asserit, neminem pertinere ad civitatem Dei nisi per amorem Dei, usque ad contemptum sui: sed omnem vere poenitentem ad Dei civitatem pertinere nemini dubium est: ergo. Et lib. de vera & fals. poenitent. cap. 9. pro absurdo habet quod sine amore Dei, quisquam consequatur indulgentiam, sine quo nullus invenit gratiam. Et cap. decimosextimo idem ait, & lib. contra Crescon. 2. cap. duodecimo cum dixisset, & elemosynis & verbo veritatis, & contritione remitti peccata, subdit: *Mendantur etiam ipsa, qua supereminet omnibus charitate, qua una si adstet omnia illa re-*
de

de sunt: si autem desit, illa omnia frustra sunt. Præterea 1. Ioanni. 3. *Qui non diligit manet in morte*.

Præterea conversio ad Deum requiritur ad habendam gratiam Dei. Zachar. 1. *Convertimini ad me & ego convertar ad vos*. Ezech. 18. & 33. sed conversio ad Deum non fit nisi per actum charitatis: nam si aliter conversio fiat, vana est ad iustificationem, cum in Christo Iesu sola fides valeat quę per dilectionem operatur ad Galat. 5. Hoc autem notavit August. de vera & falsa poenitentia cap. 17. dum scribit non converti, qui habet attritionem & timet Deum iudicem, nisi amet iustum.

Præterea salus animę in conversione ad Deum consistit Hierem. 3. *Convertimini filii, revertentes & sanabo aversiones vestras*. Esai. sexto: *Et convertatur, & sanem eum*. Et quadragesimo quinto: *Convertimini ad me, & salvi eritis*: at poenitentia est medicina salutis.

Item, omne agens agit propter finem: anima ergo cum movet se, ad finem se movet. At velle efficaciter finem pertinet ad charitatem. Namque si per spem solam finem appetere, nec spes illa mortua ad iustificationem sufficeret, ne de peccato doleremus qua ratione offensam Dei est, sed qua malum nostrum est.

Id tandem modo in concil. Trident. sess. 6. cap. 6. & 7. definitum est. Ac re vera, id enim Dominus, Luc. 7. infuisse videtur, inquiens: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Quę significant, dolorem & lachrymas nullas esse, nisi cum charitate essent.

Secunda propositio. *Prior natura est actus charitatis, quam actus poenitentia*. Imo radix, unde poenitentia habet remittere peccata, dilectio est: iuxta Domini sententiam Luc. 7. *Quoniam dilexit multum*, ait D. Thom. 3. part. quęst. 85. art. 6.

Probatur item hæc conclusio. Quia poenitens, detestatur peccatum, ut offensam Dei: ergo prius natura amat Deum. Nam nisi quem amore prosequimur, eius mala exhorrescere non solemus.

Primum quoque voluntatis actus, circa proprium obiectum est, scilicet, circa bonum. Deinde sequitur odium oppositi mali. Prior ergo actus est, quo Deo volumus bonum, quam actus quo eius malum abhorremus.

Præterea, velle mihi conciliare Deum, est prius, quam velle emendare iniuriam commissam, cum illud sit finis huius. At illud ad charitatem pertinet, hoc ad poenitentiam, ut dictum est.

Præterea, ut D. Thom. argumentatur loco citato ad secundum, in actibus animæ primus motus est circa finem. Vnde prior est natura intentio finis, quam electio mediorum. At, dolere de peccatis, & illa destruere, medium est ad placandum & conciliandum Deum, & ad rectam electionem pertinet: ergo. Sed & Hierem. 31. huius rei testimonium habemus, *Postquam convertisti me, inquit, egi poenitentiam*: prior est igitur conversio ad Deum, quam poenitentia detestatioque peccati.

Id postremo concilium Tridentinum sess. 6. cap. 6. definiuit his verbis. *Peccatores ad iustificationem se disponunt, incipientes diligere Deum tanquam omnis iustitia fontem*: ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est per poenitentiam.

3. Concl. Tertia propositio. *De ratione vera poenitentia est, quod displiceat peccatum, quia est contra Deum super omnia dilectum. D. Thom. expresse 3. part. quæst. 86. art. 3. patetque ex prioribus conclusionibus.*

Ad primum autem eorum, quæ in contrariam partem adduximus, responderet D. Thom. 3. part. quæst. 84. art. 5. ad 2. & quæst. 86. art. 6. ad 2. & de veritate quæst. 28. art. 5. in corpore, & ad primum negando consequentiam. Aliud est enim, quod requiritur ad iustificationem absolute, aliud ad iustificationem eius qui mortaliter peccavit: in quo requiritur & aversio à malo, & conversio in bonum, ut iniuriam quam fecit compensetur per æquam satisfactionem.

Ad secundum responderetur, quod poenitentia dicitur secunda tabula post naufragium, & non charitas. Primo, quia charitas necessaria est in omni iustificatione, communisque & integra navi solventibus, & naufragis. Poenitentia autem proprium est remedium naufragorum.

Item etiam in poenitentia charitas intelligitur, non autem e diverso, in charitate poenitentia. Quanquam & his duobus argumentis brevius responderetur, multos actus hominis in iustificatione simul coniungi, quibus tamen singularis iustificatio-

tionem ipsam sacræ literæ tribuunt. *Fides enim purificat corda nostra*, Actor. 15. *Spe quoque salvi facti sumus*, ad Rom. 8. *Universa etiam delicta operit charitas*, Proverb. 10. Et scriptum quoque est, *Sine timore neminem posse iustificari*, Eccles. 1. Et, *Cum peccator ingemuerit, ac poenitentiam egerit, peccata ipsius oblivioni tradentur*, Ezech. 18. & 33. Erraret autem vehementer, qui vel remissionem peccati, unicuique ex illis actibus denegaret, vel unum ex eis quemlibet, superfluum arbitraretur.

Ad tertium, nihil vetat, cum quis semel habuit actum amoris, odio habere malum sine amore presenti, ex vi tamen præcedentis: ut post primum assensum conclusionis, quem sine assensu antecedenti principiorum habere nequivimus, nihil prohibet eidem conclusioni iterum atque iterum assentiri sine principiorum assensu. Sic & primam poenitentiam sine dilectione habere, impossibile fuit. Secundam vero, vel tertiam habere poterimus ex efficacia solum prioris dilectionis. Ita quoque puer, vi, & potentia amoris naturalis, quem dubio procul aliquando primum habuit postea malum fugit naturæ contrarium, etiam si amor ille actu non perduret. Quia etiam non oportet duas semper operationes differentes habere amoris, & poenitentia: sed potest unus & idem actus a charitate, & poenitentia proficisci, ut interim media, & finem unico actu complectimur, & principiis, & conclusioni unico actu assentimur.

Ad quartum, concesso consequenti quod inferitur, ad primam confutationem, nego consequentiam. Non enim valet, A est prius B, & B prius C; ergo A est prius C, præsertim cum in diverso genere causarum ille ordo consideratur. Quemadmodum, & hæc collectio inutilis est, A est causa B, & B est causa C; ergo A est causa C. Quod ut exemplo manifestum efficiam, ponamus illud quod Philosophi negare non possunt, primas qualitates & secundas, utraque esse dispositiones ad eandem formam substantialem, ut calor, & color, humiditas & mollities ad animam rationalem; ubi certum est, secundas qualitates priores esse animam in genere causæ disponentis, & materialis: animam rursus priorem esse primis qualitatibus in genere causæ formalis. Prior est enim

forma, quæ dat esse simpliciter, quam forma, quæ dat esse tale. Ex quo tamen, si quis colligeret, secundas qualitates esse priores primis, certe a Philosopho non toleraretur, sed ne a dialectico quidem, cum in nullo genere causæ primas qualitates, secundæ præcedant.

Item, contritio prior est habituali gratia in genere dispositionis, gratia etiam prior est habitu poenitentia infusæ in genere causæ formalis. Sed contritio nullo pacto prior est habitu poenitentia. Quoniam actus ille ab habitu producit in genere causæ efficientis. Effecta autem causarum efficientium, suis causis efficientibus priora esse non possunt, nisi forte in genere causæ finalis, de quo genere in præsentia non disferitur.

Circa id vero, quod in eodem argumento additur, gratiam se habere ad charitatem, & poenitentiam, ut anima ad potentias suas, non in omnibus similitudo est. Quoniam potentia anima, intellectus, & voluntas, nulla ratione præcedunt animam: habitus vero charitatis, & poenitentia, quoniam in genere causæ efficientis producit actus, qui sunt dispositiones ad gratiam, ex consequenti ipsam gratiam antecedunt. Charitas igitur & poenitentia habent se ad gratiam ut calor ad formam ignis. Idem enim calor, si consideretur ut disponens materiam ad recipiendam formam, prior forma est: si autem ut potentia calefactiva, eadem forma posterior est.

Ad secundam vero confutationem, in qua difficultas est maxima, sunt qui negant (6) primam contritionem meritoriam esse, quam ego sententiam olim iuvenis tenere solebam, nec enim poteram eam persuasionem induere, ut gratia habitualis qua iustificamur, prima contritione prior esset, quod tamen erat necessarium, ut illa contritio esset meritoria: quippe, cum gratia, & amicitia Dei, totius meriti radix, & origo sit, atque id etiam Div. Thom. mihi sentire videbatur, 1. part. quæst. 62. artic. 2. ad 3. in hæc verba, *Triplex est conversio in Deum: una quidem per dilectionem perfectam, qua est creatura iam Deo fruens. Et ad hanc conversionem requiritur*

GRA-

(6) *Gabr. dist. 14. 4. 1. Ar. 2.*

gratia consummata. Alia conversio est, qua est meritum Beatiudinis, & ad hanc requiritur habitualis gratia, qua est merendi principium. Tertia conversio est, per quam aliquis preparat se ad gratiam habendam, & ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam convertentis, secundum illud, Convertite nos, Domine, & convertemur, & 3. part. quæst. 89, art. 1. ad 2. Actus, inquit, primus poenitentis se habet, ut ultima dispositio ad gratiam consequendam, scilicet, contritio. Alii vero sequentes actus poenitentia, procedunt iam ex gratia & virtutibus. Sed quoniam D. Thomas, quem ego auctorem libentissime sequor 1. 2. quæst. 112. art. 2. ad 1. contrariam sententiam tenet, concedo, contritionem primam esse meritoriam gloria. Primo, quia est operatio amici Dei ordinata in finem supernaturalem; imo, ut ostensum est, in finem charitatis, ab ipsa charitate ordinata: ergo est meritoria.

Præterea, ultima dispositio ad formam, in genere causæ formalis, posterior ipsa forma est. Igitur secundum ordinem causæ formalis, contritio a gratia procedit; erit ergo meritoria.

Præterea, fingamus hominem post primam illam contritionem e vita discedere: tum quero an isti dabitur aliqua gloria? Quod quia negari non potest, quero rursum: An illam gloriam talis homo meruerit? Si meruit, habetur intentum: si non meruit, ergo adulto seclusis Sacramentis datur gloria absque merito proprio, reclamante Paulo, prima ad Corinthios tertio, *Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et Matth. 20. Nemo diuturnam accepit denarium, nisi qui in vinea laboravit.*

Præterea, primus actus charitatis est meritorius, cum sine dubio, sit opus amici Dei maxime placens Deo. Ioann. 14. *Qui diligit me, ego manifestabo ei meipsum.* Sed actus primus poenitentia sequitur primum actum charitatis a quo proficitur, ergo est meritorius. Quod August. affirmat, de vera, & falsa poenitentia, capite 17. ubi de iis qui in fine poenitentiam agunt, sic loquitur, *Cam fructifera poenitentia opus sit non hominis, sed Dei; inspirare eam potest, quoniam vult sua misericordia, & ex misericordia remunerare, quos damnare potest ex iustitia. Et cap. ultimo ait, Poenitentiam, non solum in-*
Mmm 2
dul-

dulgentiam promittere, sed certa premia. Gratianus etiam id habet de Poenit. dist. 1. cap. *Convertimini.*

Igitur ad argumentum, concedo libenter primam gratiam gratis dari; nego tamen exinde primam gloriam dari sine merito. Eadem enim contritio ut quatuor, & dispositio est ad gratiam, ut quatuor, & meritoria gloriæ, ut quatuor; qua ratione ordine naturæ gratiam sequitur. Et ad impugnationem, quia gratia est acceptatio ad vitam æternam, &c. Id, scilicet, ego nego si sermo formalis sit: sed est forma per quam aliquis est amicus Deo, per quam homini grato, & accepto, admissioque in divinæ naturæ consortium, facultas datur ad æterna bona, per operationem virtutum promerenda. Nec oportet formaliter loquendo, ut quis sit amicus Deo, quod Deus per talem amicitiam, seclusa quacunquē operatione, velit illi vitam æternam. Sed satis est, quod velit illum admittere ad participationem bonorum supernaturalium, quæ simpliciter faciunt homines bonos, qualis est charitas, & cæteræ virtutes infusæ, per quas admissus homo ad Dei amicitiam, & gratiam, æternam gloriam propriis actibus demeretur. De adultis loquimur, nam parvulis gratia datur per operationem alienam, similiter & gloria.

Cuius rei exemplum habes in anima, quæ quoniam actus primus est, dat esse, & vivere. Hanc consequuntur potentia naturales, hoc est, intellectus & voluntas, per quas operatur ad consecutionem finis. Sic & gratia, vita quædam animæ est, quæ illi & vivere, & esse divinum præstat, quam charitas & reliquæ virtutes consequuntur; quarum operationibus finem suum homo consequetur. Nec deerit præter naturale, morale quoque exemplum, in huius rei expositione. Cum enim homo quis, gratus incipit esse principi, non est opus, ut per talem primam gratiam acceptus sit ad ultima præmia, atque præcipua, quæ videlicet princeps fideliter servientibus præparavit; sed per talem primam gratiam intelligitur admitti in domum, consortiumque eiusdem principis, darique facultas intelligitur, ad præmia quæcunque fidelium amicorum promerenda. Cum autem apostolus ait, gratia Dei vitam æternam donari, certe sentit, quod Augustinus disertissime docet, 3. Hypognofticon, & de gratia, &

& libero arbitrio, cap. quarto, quinto, septimo, & decimo quinto per auxilium Dei gratuitum, eam homines consequi cum tamen simul dicatur corona iustitiæ, quia nobis cooperantibus gratia Dei respondet, tanquam præmium, mercedque operis nostri. Atque de prima controversia, satis superque fuerit disputatum. Vbi constitutum nobis est, *Pœnitentiam esse voluntariam poenam pro peccatis assumptam, propter Deum ex charitate dilectum.*

PARS SECUNDA.

De Pœnitentia ut virtute.

IN secunda vero, id vertebatur in quæstionem, *An pœnitentia sit virtus:* Cuius quidem quæstionis pars negativa ex eo suadet in primis, quod nulla virtus, vitium in eodem subiecto necessario supponit: at oportet hominem fuisse vitiosum, priusquam in homine pœnitentia sit: non igitur est pœnitentia virtus. Nam & absurdum est, virtutes te habere non posse, nisi ante peccaveris, & Christo Domino aliquam denegare, in quo omnium virtutum plenitudo est.

Quæstio
Ration.
dubitan.
pro part.
negat.

Deinde Philosophi nullam de Pœnitentia fecere mentionem: non Aristoteles, non Cicero, non Seneca, non denique Macrobius, qui tamen copiosissime de virtutibus disseruere: non ergo est pœnitentia virtus.

Præterea, cuiusque virtutis primus actus est electio boni, secundus vero fuga mali. Est enim virtus habitus electivus, in mediocritate consistens. At pœnitere, detestationem, fugamque peccati notat: non ergo potest esse præcipuus cuiusque virtutis actus, cum tamen primus actus pœnitentiæ sit. Quare, non est Pœnitentia virtus.

In contrarium est; quod compensare iniurias adversus homines factas, virtus est: ergo, & divinas offensas vindicare, virtus sine dubio est.

Ad huius controversiæ pleniorē explicationem sit prima propositio.

Pœnitentia est virtus. Quæ quidem conclusio indubitata 1. Concl. apud